

Розділ 2

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У ПРИВАТНОПРАВОВІЙ СФЕРІ

Д. П. Бабюк

студ. II курсу

спеціальність «Право»

Науковий керівник: к. ю. н., доц. О. В. Толкаченко

МАЙБУТНЄ ПОКОЛІННЯ ЯК СУБ'ЄКТ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

На сьогоднішній день екологічне право як наука не включає в себе визначення поняття «майбутнє покоління» та не надає жодного роз'яснення цього терміну для більш глибокого розуміння його сутності. Актуальність цієї теми також зумовлена зростаючими екологічними проблемами під час збройної агресії росії проти України, які стають загрозою для життя не тільки теперішнього покоління, а й для майбутніх нащадків української держави.

Варто зазначити, що думки про необхідність захисту екологічних інтересів потомків завжди були присутні в суспільстві і в наукових колах, що, в свою чергу, відобразилося в національному законодавстві. Так в нормативно-правових актах екологічної спрямованості закріпленій обов'язок суб'єкта здійснювати раціональне природо-користування, яке передбачає експлуатацію природних ресурсів при найменшому антропогенному впливі на них і довкілля та можливість відтворення цих ресурсів. Отже метою і основною вимогою екологічної політики є підтримка якісного стану навколишнього середовища для подальшого людського існування, тобто для існування теперішнього і ще ненародженого покоління.

У нинішніх поколінь, що живуть тут і зараз, завжди була відповідальність перед майбутніми поколіннями. Важливим міжнародним актом, де знайшла своє відображення концепція

прав прийдешніх поколінь є Декларація про відповідальність нинішніх поколінь перед майбутніми поколіннями. У ст. 1 цього документу закріплено, що «нинішні покоління несуть відповідальність за те, щоб потреби та інтереси теперішніх і майбутніх поколінь були повністю захищені» [1, ст. 1, с. 69]. Основною метою декларації є збереження для майбутнього покоління сприятливого навколишнього середовища. Водночас ще один міжнародний акт, такий як Маастрихтські принципи про права людини майбутніх поколінь, ухвалений в 2023 році закріплює наступне: «Для цілей цих Принципів майбутніми поколіннями є ті покоління які ще не існують, але будуть існувати і які успадкують Землю. Майбутні покоління включають осіб, групи та народи» [2, п. 1, с. 4]. Але варто зазначити, що і цей документ не містить ніякої правової характеристики щодо майбутніх поколінь та не закріплює за ними місце в юридичних правовідносинах.

Українське законодавство теж згадує в своїх нормативно-правових актах про майбутні покоління. Відповідно до ст. 13 Конституції України основним суб'єктом права власності на природні ресурси є Український народ [3, ст. 13]. А під словом «народ» можна розуміти громадян або населення держави в теперішньому та майбутньому часі.

Також Основний Закон закріплює обов'язок держави щодо «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України задля збереження генофонду Українського народу» [3, ст. 16]. Генофонд, у свою чергу, включає розуміння людської популяції будь-якого часового періоду.

Треба вказати, що інші нормативно-правові акти українського законодавства також проголошують збереження навколишнього середовища в інтересах майбутніх поколінь: преамбули Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» [4] та «Про тваринний світ» [5]. Водночас ст. 1 Закону України «Про систему громадського здоров'я» містить норми щодо здоров'я майбутніх поколінь [6, ст. 1], Закон України «Про Загальнодержавну цільову екологічну програму поводження з радіоактивними відходами» – про безпеку майбутніх поколінь [7], Закон України «Про основи

містобудування» – про створення повноцінного життєвого середовища [8]. Також положення щодо майбутніх поколінь містяться у чинних законах «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» та «Про загальнодержавну програму розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 р.», де визначено про нагальні проблеми та потреби з урахуванням інтересів майбутніх поколінь [9; 10].

Всі вищезгадані нормативно-правові акти свідчать про те, що законодавець поруч з інтересами та правами нинішнього покоління ставить інтерес майбутніх нащадків, але не закріплюючи жодних прав за останніми.

Проаналізувавши законодавство, ми можемо стверджувати, що в жодному із законів не закріплено юридичного тлумачення поняття «майбутні покоління». «Але, в той же час, українське законодавство декларує захист інтересів прийдешніх поколінь, тобто демонструє свою відповідальність перед майбутніми поколіннями і покладає на громадян та інших суб'єктів обов'язок діяти таким чином, аби не завдавати шкоди ще не народженим (і не зачатим) особам. І це обов'язок, якому не кореспондує жодне право, оскільки не існує правоволодільця, однак за невиконання якого наступає відповідальність (хоча і непрямо, тобто відповідальність за порушення законодавства, прийнятого, серед іншого, в інтересах майбутніх поколінь)» [11, с. 46].

У науці екологічного права існує узагальнене визначення суб'єкта. Суб'єктами екологічного права є народ України, держава (яка реалізує свої правомочності через відповідні органи державної влади, наділені компетенцією щодо регулювання екологічних відносин), територіальні громади (реалізують свої правомочності безпосередньо або через органи місцевого самоврядування), фізичні та юридичні особи, громадські, міжнародні й релігійні об'єднання, іноземні держави тощо. Звісно, як і всі правові суб'єкти, суб'єкти екологічного права мають характерні ознаки: вони наділені юридичними правами та обов'язками (або компетенцією), реально здатні брати участь в екологічних правовідносинах та повинні бути наділені правосуб'єктністю [12, с. 20].

Чи можна тоді вважати майбутнє покоління суб'єктом екологічного права, адже в законодавстві для них не регламентовано жодних прав та обов'язків, окрім забезпечення їх потреб і бажань, настання яких ми передбачаємо? Порівнюючи поняття суб'єкта екологічних правовідносин з поняттям «майбутнє покоління», можна зробити висновок, що прийдешнє покоління являє собою абстрактне поняття. Тобто ми передбачаємо існування такої когорти суспільства у майбутньому, але воно ніяк не формалізовано в теперішньому часі. Абстрактний суб'єкт, тобто уявний, не може вчиняти будь-які юридичні дії, а отже і брати участь в екологічних правовідносинах не спроможний. Але з часом прийдешнє покоління стане повноправним учасником екологічних правовідносин. Воно, в першу чергу, успадкує навколишнє середовище і природні ресурси у тому стані, в якому ми їх залишимо, і паралельно з цим, майбутнє покоління отримає усі закріплені за ним права та обов'язки.

Неточність, а в деяких випадках, і прогалини в законодавстві та науці щодо визначення і місця майбутнього покоління, забирає можливість у теперішнього покоління захистити як свої права, так і права потомків. Міжнародні акти та національне законодавство тільки згадують та декларують інтереси майбутнього покоління без точного закріплення і надання змісту цьому суб'єкту. Варто погодитися з думкою Матвійчук А. О. про те, що «слід закріпити на рівні законодавства зв'язок між теперішніми та майбутніми поколіннями у формулі: «те, що шкодить прийдешнім поколінням, шкодить теперішнім поколінням і навпаки», запровадивши його у нормотворчий процес. Недотримання принципу захисту інтересів майбутніх поколінь має тягнути за собою визнання неконституційним закону чи іншого акту законодавства» [11, с. 48].

Отже, недостатній рівень досліджень в науці щодо виділення майбутнього покоління як нового суб'єкта екологічного права, не дає нам можливості достатньо розкрити сутність цього поняття. А проголошення декларативних положень щодо інтересів майбутніх поколінь на законодавчому рівні не дає чіткого розуміння правового статусу цього суб'єкту.

Список використаної літератури

1. Declaration on the responsibilities of the present generations towards future generations. *Records of the general conference*. Paris, 12 November, 1997, 1998. P. 133. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000110220.page=75> (date of access: 01.04.2024).
2. Maastricht Principles on The Human Rights of Future Generations : of 03.02.2023. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/new-york/events/hr75-future-generations/Maastricht-Principles-on-The-Human-Rights-of-Future-Generations.pdf> (date of access: 01.04.2024).
3. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.04.2024).
4. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ : станом на 8 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 01.04.2024).
5. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 р. № 2894-ІІІ : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text> (дата звернення: 01.04.2024).
6. Про систему громадського здоров'я : Закон України від 06.09.2022 р. № 2573-ІХ : станом на 11 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> (дата звернення: 05.04.2024).
7. Про Загальнодержавну цільову екологічну програму поводження з радіоактивними відходами : Закон України від 17.09.2008 р. № 516-VI : станом на 15 листоп. 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/516-17#Text> (дата звернення: 01.04.2024).
8. Про основи містобудування : Закон України від 16.11.1992 р. № 2780-ХІІ : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text> (дата звернення: 01.04.2024).
9. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 01.04.2024).
10. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року : Закон України від 21.04.2011 р. № 3268-VI : станом на 10 черв. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3268-17#Text> (дата звернення: 01.04.2024).
11. Матвійчук А. О. Право майбутніх поколінь на сприятливе навколишнє природне середовище: реалії та перспективи. *Юридична наука*. 2013. № 4. С. 43–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_4_7 (дата звернення: 01.04.2024).
12. Гетьман А. П., Анісімова Г. В., Соколова А. К. та ін. Екологічне право : підручник / ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. 552 с.